

Будянський Д. Риторична підготовка студентів спеціальності «Культурологія» в умовах дистанційного навчання. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2022. Том 10, № 5. С. 6-10. DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i5-001

Budianskiy D. Rytorychna pidhotovka studentiv spetsialnosti «Kulturolohiia» v umovakh dystantsiinoho navchannia [Rhetorical training of students speciality "Cultural studies" in the conditions of distance learning]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2022. Vol. 10, № 5. S. 6-10. DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i5-001

УДК 808.5

DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i5-001

Дмитро БУДЯНСЬКИЙ

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5699-6359>

budianskiy1977@ukr.net

РИТОРИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Підготовка сучасного фахівця в умовах дистанційного навчання вимагає нових підходів та рішень. Це стосується і студентів спеціальності «Культурологія», зокрема розвитку їх риторичної культури, яку можна аргументовано вважати однією із головних професійно-необхідних якостей. Використання переваг дистанційного навчання, риторичного потенціалу культурологічних дисциплін, застосування сучасних педагогічних технологій в комплексі сприятимуть підвищенню рівня риторичної культури майбутнього культуролога.

Для вирішення поставленої проблеми було застосовано наступні методи: аналіз наукової, культурологічної, психолого-педагогічної і методичної літератури, систематизація, спостереження, порівняння та узагальнення.

У даному дослідженні розглянуто зміст і специфічні риси риторичної культури культуролога, проаналізовано переваги і недоліки дистанційної форми навчання для розвитку цієї якості студентів спеціальності «Культурологія», обґрунтовано доцільність використання сучасних педагогічних технологій з цією метою. Визначені майбутні перспективи дослідження цієї проблематики.

Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні висновки. Риторична культура є однією із провідних професійних якостей фахівця цієї галузі. У зв'язку з цим, здійснено аналіз стану риторичної підготовки студентів спеціальності «Культурологія». Визначено, що наразі розвитку цієї якості приділяється недостатньо уваги, що обумовлює необхідність використання сучасних педагогічних технологій, інтенсифікації практичної роботи риторичного характеру, застосування переваг дистанційного навчання тощо. Наголошується, що сучасні технології, медіаплатформи, соціальні мережі можуть бути використані як ефективні інструменти риторичної підготовки майбутнього культуролога.

Ключові слова: дистанційне навчання; риторика; риторична культура; культурологія; педагогічні технології.

Dmytro BUDIANSKIY

Makarenko Sumy State Pedagogical University, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5699-6359>

budianskiy1977@ukr.net

RHETORICAL TRAINING OF STUDENTS SPECIALITY "CULTURAL STUDIES" IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Abstract. The training of a modern specialist in the conditions of distance learning requires new approaches and solutions. This also applies to students of the "Cultural Studies" specialty, in particular, the development of their rhetorical culture, which can be considered one of the main professionally necessary qualities. Using the advantages of distance learning, the rhetorical potential of cultural disciplines, and the use of modern pedagogical technologies in the complex will contribute to increasing the level of the rhetorical culture of the future culturologist.

The following methods were used to solve the problem: analysis of scientific, cultural, psychological and pedagogical literature, systematization, observation, comparison and generalization.

The content and specific features of the rhetorical culture of a culturologist are examined. The advantages and disadvantages of distance learning for the development of this quality of students of "Cultural Studies" specialty are analyzed. The feasibility of using modern pedagogical technologies for this purpose is substantiated. The future prospects of the research of this issue are defined.

Rhetorical culture is one of the leading professional qualities of a specialist in this field. In this regard, an analysis of the state of rhetorical training of students "Cultural Studies" specialty was carried out. It was determined that currently insufficient attention is paid to the development of this quality, which determines the need to use modern pedagogical technologies, intensify practical work of a rhetorical nature, use the advantages of distance learning, etc. It is emphasized that modern technologies, media platforms, and social networks can be used as effective tools for the rhetorical training of the future culturologist.

Keywords: distance learning; rhetoric; rhetorical culture; cultural studies; pedagogical technologies.

Постановка проблеми. Наразі світові політико-економічні, соціально-культурні процеси, а також новітні глобальні суспільні виклики, зокрема такі як пандемія вірусу COVID-19 та військова агресія РФ проти України, обумовлюють кардинальну трансформацію багатьох сфер людської діяльності, в тому числі галузей освіти та культури.

В таких умовах заклади вищої освіти постійно розширюють спектр спеціальностей за рахунок нових напрямків підготовки фахівців, які будуть потрібні для розв'язання актуальних проблем сьогодення та найближчого майбутнього.

Однією із таких порівняно нових спеціальностей у вітчизняній системі вищої освіти є «Культурологія», яка в контексті сучасних подій набуває особливої актуальності.

Вдосконалення системи управління процесами функціонування та розвитку нової української культури, запровадження нових підходів менеджменту закладів культури та мистецьких установ, дослідження процесів формування особистості в системі освітніх, культурних, мистецьких, дозвілєвих інститутів [1], розробка нових форм соціокультурної діяльності, збереження культурної спадщини попередніх поколінь, в тому числі її оцифрування та поширення на медіаплатформах – це лише невелика частина завдань, які постають перед сучасними культурологами.

Успішне розв'язання цих завдань неможливе без ґрунтовної теоретично-методологічної підготовки, володіння цілим комплексом професійно-необхідних компетенцій, в тому числі і комунікативної [3].

Важливою складовою професійної комунікації культуролога є володіння навичками публічного мовлення, риторичною культурою, без якої неможливо на високому рівні проводити різноманітні заходи: івенти, презентації, екскурсії, здійснювати викладацьку діяльність.

Таким чином, дослідження теперішнього стану риторичної підготовки майбутнього культуролога у форматі дистанційного навчання є актуальною науково-методичною проблемою, яку ми розглянемо у цій публікації.

Аналіз актуальних досліджень. У вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці наразі досліджені методи, форми та умови формування мовної та риторичної культури особистості вчителя (Г. Сагач), теоретико-методичні аспекти формування риторичної культури студентів-гуманітаріїв (Я. Білоусова, А. Уварова), фахівців дошкільних навчальних закладів (В. Тарасова), майбутніх викладачів-гуманітаріїв ЗВО (О. Кісенко), викладача технічного університету (О. Залюбівська), студентів у галузі фізичної культури і спорту (М. Волкова) та інші.

Проте, проблема розвитку риторичної культури майбутніх культурологів в процесі дистанційного навчання на сьогодні не достатньо висвітлена у науково-методичній літературі.

У зв'язку із цим, **метою статті** є аналіз сучасного стану риторичної підготовки майбутнього культуролога в умовах дистанційного навчання, виявлення переваг і недоліків цієї форми організації освітнього процесу відносно розвитку риторичної культури студентів спеціальності «Культурологія», розгляд найбільш ефективних форм і методів роботи, спрямованих на вдосконалення ораторських якостей.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої проблеми було застосовано наступні методи: аналіз наукової, культурологічної, психолого-педагогічної і методичної літератури, систематизація, спостереження, порівняння та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Підготовка сучасних фахівців спеціальності «Культурологія» потребує оперативного реагування на потреби освітнього ринку, що передбачає постійне вдосконалення навчальних планів та програм [5]. Специфіка професійної діяльності у соціокультурній сфері обумовлює необхідність розробки та застосування відповідних методик, прийомів та засобів навчання, які спрямовані на формування у майбутніх культурологів готовності до розбудови вітчизняного культурного простору [8].

В процесі підготовки до професійної діяльності майбутні культурологи вивчають цілий комплекс спеціалізованих дисциплін, зокрема таких як «Культурологія», «Історія мистецтв», «Культурологія міфу», «Медіакультура» тощо, які спрямовані на формування у студентів цілісної картини культурного розвитку людства від найдавніших часів до сьогодення.

Проте, проблемі розвитку професійно-необхідних якостей культуролога, в тому числі і риторичних, на наш погляд, приділяється недостатньо уваги.

На основі аналізу освітньо-професійних програм закладів вищої освіти України, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 034 Культурологія, а їх наразі 72, ми доходимо висновку, що лише невелика частина з них серед компонентів освітньої програми має дисципліни, які спрямовані на вдосконалення навичок публічного мовлення. Результати проведеного нами моніторингу даного питання узагальнені у таблиці 1.

З огляду на це, очевидно є необхідність посилення риторичної складової процесу підготовки культуролога за рахунок вивчення спеціалізованих дисциплін (Риторика, Основи професійного красномовства, Сценічне мовлення тощо), які мають бути обов'язковим компонентом освітньо-професійних програм, а також використання інноваційних методів, прийомів та засобів, а в сучасних умовах – можливостей та переваг дистанційного навчання.

Таблиця 1

Наявність дисциплін риторичного характеру в освітньо-професійних програмах закладів вищої освіти України, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 034 Культурологія

№	Заклад вищої освіти	Назва дисципліни	Кількість кредитів	Компоненти освітньої програми
1	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	Майстерність публічного мовлення	4	обов'язковий
		Акторська майстерність та історія театру	5	обов'язковий
2	Рівненський державний гуманітарний університет	Риторика	6	обов'язковий
		Тренінг ділових комунікацій	6	обов'язковий
3	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	Культура ділового та повсякденного спілкування	3	обов'язковий
		Риторика	3	обов'язковий
4	Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія	Словесне мистецтво культуролога	4	обов'язковий
5	Національний університет «Острозька академія»	Риторика	3	обов'язковий
6	Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка	Основи професійного спілкування	3	обов'язковий
		Методика викладання культурологічних дисциплін	4	обов'язковий
7	Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»	Риторика		вибірковий
8	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Сценічна майстерність		вибірковий
		Риторика		вибірковий
9	Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв	Лекторський практикум культурологів		вибірковий
10	Національна музична академія України імені П.І.Чайковського	Сценічна мова		вибірковий
		Майстерність актора за вибором		вибірковий
11	Волинський національний університет імені Лесі Українки	Комунікативна культура		вибірковий
		Риторика та основи сценічної майстерності		вибірковий
12	Херсонський державний університет	Мистецтво сценічного мовлення та публічного виступу		вибірковий

Дистанційне навчання, в широкому сенсі, – це цілеспрямований, спеціальноорганізований процес взаємодії студентів з викладачем та між собою, який відбувається шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Елементами системи дистанційного навчання, як і будь-якого іншого, є мета, форми, методи і засоби, викладач і студент, проте цей процес відбувається у специфічному інформаційному середовищі.

Дистанційне навчання у закладах вищої освіти дозволяє підвищити інтенсивність самостійної роботи, скоротити часові витрати за контролем якості вивчення дисципліни, оптимізувати процес забезпечення студентів необхідними навчальними матеріалами, а в умовах сьогодення, єдино можливою формою організації освітнього процесу [6].

На наш погляд, зазначені переваги можуть бути використанні в процесі вдосконалення риторичних якостей майбутніх культурологів.

Риторична підготовка (формування риторичної культури) майбутнього культуролога має практично-орієнтований характер, що виражається у застосуванні таких методів і технологій:

- риторичні вправи, ігри, тренінги з техніки та логіки мовлення;
- вправи, спрямовані на розвиток артистизму;
- аналіз відеозаписів публічних виступів відомих представників вітчизняного та зарубіжного красномовства (діячів освіти, культури, політики, радіо і телебачення, представників сфери шоу-бізнесу тощо);

- підготовка та виголошення промов різних родів та видів красномовства з подальшим колективним обговоренням та самоаналізом;
- моделювання і розігрування різних ситуацій, спрямованих на розвиток здатності до мовленнєвої імпровізації;
- проведення міні-конкурсів з ораторської майстерності на рівні групи, факультету, інституту, університету.

Ця комунікативно-творча робота побудована на безпосередній взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу: студентом і викладачем, студентом і студентом.

Проте, на наш огляд, і дистанційна робота з вивчення даної дисципліни може бути достатньо ефективною за умов врахування її специфіки та належної організації навчального процесу. Зокрема, в процесі дистанційного навчання студенти можуть ґрунтовно вивчити фундаментальні теоретичні засади риторики: історичні етапи розвитку риторики як науки, закономірності, принципи, ключові категорії, етапи підготовки та виголошення промови, складові іміджу оратора, риторичні здобутки видатних представників вітчизняного та зарубіжного красномовства тощо.

Основні матеріали дисципліни розміщуються викладачем на навчальному порталі для ознайомлення: лекції (лаконічний виклад суті досліджуваного питання); список літературних джерел і сайтів, необхідних при вивченні теми, із коментарями до них; завдання до практичних занять із чіткими інструкціями щодо їх виконання; матеріали для самостійної роботи, теми проєктів тощо.

Викладач має можливість дистанційно перевірити знання студентів за допомогою діагностичних методик: тестів, опитувальників, анкет.

Проте, повною мірою визначити якість риторичної підготовки можна лише в процесі публічного виступу студента (виголошення промови, самопрезентації, участі у дискусії тощо). В цьому випадку викладач також може скористатися можливостями віртуального навчального середовища MOODLE. Наприклад, студенти отримують завдання записати відео власного виступу на запропоновану тему і викласти відеозапис на сторінку, щоб викладач і однокласники мали можливість його оцінити і обговорити у чаті.

Однією з ефективних форм викладання риторики у дистанційному навчанні є **вебінар** (webinar) – онлайн-заняття (лекція, семінар, тренінг) організований за допомогою web-технологій в режимі прямої трансляції [2].

Вебінар, як навчальний інструмент, має наступні можливості:

- відео та аудіоконференція за участю багатьох користувачів;
- завантаження та демонстрація презентацій та відео;
- текстовий чат;
- дошка оголошень;
- опитування;
- демонстрація екрану комп'ютера викладача студентам;
- передача прав на управління конференцією студентам [1].

В умовах дистанційного навчання можуть бути ефективно використані технічні можливості за стосунків Skype, Viber, Telegram, популярних соціальних мереж Instagram та Facebook, файлообмінних ресурсів та відеоохостингів, зокрема YouTube, які являють собою телекомунікаційну систему, що забезпечує можливість інтерактивного обміну текстовою та аудіо-відео інформацією між користувачами підключеними до Інтернету.

За допомогою розглянутих вище інструментів дистанційного навчання можна також розвивати практичні навички студентів з культури і техніки мовлення, прийоми ведення дискусії, тобто у підсумку закласти основи *риторичної культури*, яку ми розуміємо як інтегративну характеристику особистості, що включає сукупність риторичних компетенцій, ціннісно-орієнтованих норм риторичної діяльності та індивідуально-творчий стиль їх реалізації; які сприяють ефективному розв'язанню професійних задач [2].

В основі цієї комплексної якості культуролога не лише ґрунтовні знання із теорії та історії культури, в тому числі ораторського мистецтва, але й здатність до їх системного осмислення та вираження в оригінальному продукті мисленнєво-мовленнєвої діяльності.

До структури риторичної культури фахівців спеціальності «Культурологія», на наш погляд, можна віднести як загальнориторичні якості: висока культура і техніка мовлення, використання риторичних прийомів, артистизм тощо [7], так і специфічні, характерні для представників цієї професії: образність, лексичне розмаїття і багатство мовлення, нестандартний спосіб вираження думки, здатність до емоційно-естетичної передачі власного ставлення до мистецького твору та інші [3]. Ця проблема потребує окремого ґрунтовного дослідження.

Риторична культура культуролога виявляється в усіх видах його професійної діяльності, пов'язаних із презентацією здобутків вітчизняної і зарубіжної культури у публічному просторі (закладах освіти та культури, наукових форумах, медіа просторі тощо).

Таким чином, сьогодні дистанційне навчання є одним із найбільш актуальних та ефективних чинників реалізації принципів вітчизняної освіти, зокрема:

- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг;
- гнучкість системи освіти;
- єдність і наступність системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти тощо.

Висновки. Одне з головних завдань вищої школи – не лише озброїти молодого фахівця необхідним комплексом професійних компетенцій, але й сформувати готовність і прагнення до постійної самоосвітньої діяльності, здатність гнучко реагувати на зміни, які відбуваються у світі. В першу чергу, необхідно навчити студентів самостійно здобувати необхідні знання, творчо вирішувати проблемні завдання та критично мислити.

Дистанційна форма навчання, побудована на використанні сучасних комунікаційних засобів, може бути ефективно застосована розвитку риторичної культури майбутніх культурологів. Випускники цієї спеціальності можуть працювати у багатьох галузях гуманітарного профілю (культура, освіта, мас-медіа, PR-менеджмент тощо), для яких навички публічного мовлення, риторична культура є професійно-необхідними.

На наш огляд, з метою підвищення якості риторичної підготовки майбутніх культурологів в процесі дистанційного навчання необхідно:

- організувати матеріально-технічне забезпечення (програмне середовище, мобільні додатки, комп'ютери, канали);
- розробити навчально-методичне забезпечення;
- підготувати кадри (викладачів та ін.);
- мотивувати студентів;
- спланувати і організувати процес дистанційного навчання;
- здійснити адаптацію інформаційних джерел.

Вважаємо, що ця проблематика потребує подальшого ґрунтовного дослідження у таких напрямках: створення науково-методичної системи розвитку риторичної культури майбутнього культуролога з елементами дистанційного навчання, вдосконалення діагностичного інструментарію визначення рівня розвитку цієї якості, визначення специфіки розвитку риторичної культури студентів та викладачів закладів вищої освіти різного профілю тощо.

Список використаних джерел

1. Биркович Т. І., Варивончик, А. В., Мазур, Б. М. Особливості навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти. *Питання культурології*, 2021. №37. С. 103-113. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236008>
2. Будянський Д.В. Використання вебінару в процесі вивчення курсу «Риторика» у закладах вищої освіти. *Фізико-математична освіта*, 2020. Випуск 1(23). С. 19-24.
3. Воевідко Л. М. Компоненти фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Випуск 18. С. 326-331.
4. Герчанівська П. Е. Культурологія: навч. посіб. для дистанційного навчання. К.: Університет «Україна», 2006. 323с.
5. Кирилова О. Українська культурологія у східно-західних контекстах. *Критика*. 2011. № 7-8 (165-166). С. 29-35.
6. Москалюк М.М., Москалюк Н.В. Використання технологій дистанційного навчання у процесі підготовки майбутніх учителів. *Фізико-математична освіта*, 2020. Випуск 4(26). С. 79-84.
7. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи. Кіровоград, 2014. 208 с.
8. Щолокова О. П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, 2007. №4(9). С. 11-14.

References

1. Byrkovych T. I., Varyvonchik, A. V., Mazur, B. M. Osoblyvosti navchannia studentiv profesiinoi maisternosti v mystetskykh zakladykh vyshchoi osvity. *Pytannia kulturolohi*, 2021. №37. S. 103-113. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236008>
2. Budianskyi D.V. Vykorystannia vebinaru v protsesi vyvchennia kursu «Rytoryka» u zakladykh vyshchoi osvity. *Fizyko-matematychna osvita*, 2020. Vypusk 1(23). S. 19-24.
3. Voievidko L. M. Komponenty fakhovoi pidhotovky studentiv mystetskykh spetsialnostei. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. 2015. Vypusk 18. S. 326-331.
4. Herchanivska P. E. *Kulturolohiia: navch. posib. dlia dystantsiinoho navchannia*. K.: Universytet «Ukraina», 2006. 323 s.
5. Kyrylova O. Ukrainska kulturolohiia u skhidno-zakhidnykh kontekstakh. *Krytyka*. 2011. № 7-8 (165-166). S. 29-35.
6. Moskaliuk M.M., Moskaliuk N.V. Vykorystannia tekhnolohii dystantsiinoho navchannia u protsesi pidhotovky maibutnikh uchyteliv. *Fizyko-matematychna osvita*, 2020. Vypusk 4(26). S. 79-84.
7. Otych O. M. *Osnovy pedahohichnoi maisternosti vykladacha profesiinoi shkoly*. Kirovohrad, 2014. 208 s.
8. Shcholokova O. P. Modernizatsiia fakhovoi mystetskoï osvity u konteksti suchasnykh humanistychnykh idei. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Serii 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity, 2007. №4(9). S. 11-14.